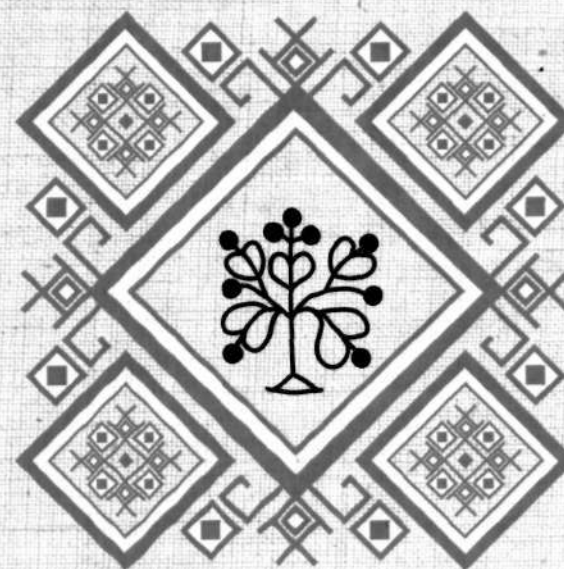

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ:

теорія, практика,
перспективи розвитку

Збірник наукових праць

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
Житомирський державний університет імені Івана Франка

**ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ
ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ:
ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА,
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Збірник наукових праць

Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2012

УДК 378.14.032

ББК 74.03

Е84

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
від 23 листопада 2012 року, протокол № 4.*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Гуревич Р. С. – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту магістратури, аспірантури і докторантури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Смагін І. І. – доктор педагогічних наук, доцент, проректор з наукової роботи Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Хомич Л. О. – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник наукових праць / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 560 с.

ISBN 978-966-485-132-6

Збірник наукових праць вміщує матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку". У збірнику представлено такі аспекти досліджуваної проблеми: теоретико-методологічні основи естетичного виховання; історичні аспекти розвитку особистості засобами мистецтва; духовність як стратегія розвитку національного освітнього простору; естетичні засади педагогічної дії; проблеми професійної та професійно-педагогічної підготовки фахівців у визначеному напрямі.

Адресовано широкому загалу освітян, науковцям, викладачам, аспірантам, студентам вищих навчальних закладів.

УДК 378.14.032

ББК 74.03

ISBN 978-966-485-132-6

© Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2012

<i>Гузенко С.М.</i> Вплив образотворчого мистецтва на формування гармонійної особистості дитини	384
<i>Мацкевич С.М.</i> Музика в школі як навчальний предмет та урок мистецтва	388
<i>Лизун І.Ф.</i> Роль естетичного виховання у роботі з підлітками із сімей трудових мігрантів	394
РОЗДІЛ V. ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ	398
<i>Біла О. О.</i> Професійна підготовка студентів до застосування методів артпедагогіки й арттерапевтичних методик у проектній діяльності	398
<i>Левківський М. В.</i> Формування естетичної культури майбутніх вчителів засобами краєзнавства	402
<i>Піддубна О. М.</i> Розвиток творчих здібностей студентів у процесі вивчення предметів "малюнок" й "живопис" при виконанні начерків	410
<i>Покропивний М. П.</i> Естетична культура майбутніх фахівців мистецького напрямку як науково-педагогічна категорія.....	416
<i>Осадчук Н.П.</i> Роль практичної діяльності у процесі естетичного виховання майбутніх військовослужбовців	424
<i>Прусак В.Ф.</i> Підготовка викладача до здійснення наскрізної екологічної освіти майбутніх дизайнерів	430
<i>Коваль П. М.</i> Використання різних видів мистецтв у професійній підготовці студентів вищих технічних навчальних закладах.....	438
<i>Кутова О.М.</i> Використання технологій естетичного виховання студентів викладачами вищих навчальних закладів як складова їхньої педагогічної майстерності.....	445
<i>Жуковський Є. І.</i> Фізкультурно-оздоровча діяльність – один із чинників фізичного та естетичного виховання майбутніх учителів	451
<i>Плотницька О.В.</i> Професійна підготовка – основа педагогічної майстерності майбутнього вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу	458

УДК 378.74

О. М. Піддубна,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ "МАЛЮНОК" Й "ЖИВОПИС" ПРИ ВИКОНАННІ НАЧЕРКІВ

Розглянуто проблему розвитку творчих здібностей студентів в процесі вивчення предметів "Малюнок" й "Живопис" при виконанні начерків. Розкрито специфіку процесу роботи над начерком, етапи виконання, принципи побудови. Встановлено, що виконання начерків допомагає швидко оволодіти образотворчими засобами, озброює практичними вміннями, сприяє формуванню і розвитку навичок цілісного бачення натури і зображення.

Рассмотрена проблема развития творческих способностей студентов в процессе изучения предметов "Рисунок" и "Живопись" при выполнении набросков. Раскрыта специфика процесса работы над наброском, этапы выполнения, принципы построения. Установлено, что выполнение набросков помогает быстрому овладению изобразительными средствами, вооружает практическими умениями, способствует формированию и развитию навыков целостного видения природы и изображения.

The article considers the issue of students' creative capabilities development in the process of learning the disciplines "Design" and "Oil Painting" while drawing sketches. The specifics of work with a sketch, stages of performance and principles of building are disclosed. It is determined that drawing sketches contributes to the quick mastering of artistic skills, empowers with practical skills, promotes to the formation and development of habits of the integral nature and image vision.

Розвиток творчих здібностей у вчителів образотворчого мистецтва при виконанні начерків є необхідною умовою для підвищення рівня їх професійної майстерності. В сучасних умовах розвитку суспільства перед вищою школою постає завдання підготовки такого спеціаліста, який

повинен не тільки володіти вміннями і навичками реалістичного зображення дійсності, але й глибоко розуміти, відчувати сутність мистецтва, а головне бути творчо-активним у всіх життєвих ситуаціях. Професійні вміння з малюнку й живопису, не лише визначають якість підготовки майбутніх вчителів, але і сприяють прояву їх творчих здібностей. Майбутній вчитель образотворчого мистецтва, що добре володіє образотворчою майстерністю, відповідно вільно володіє матеріалом, добре знає його природу, його якості, демонструє свої творчі здібності.

Дослідженню проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва завжди приділялась належна увага. Формуванню базових знань та вмінь з образотворчого мистецтва в майбутніх учителів присвячено праці І. Мужикової, О. Каленюк. Шляхи та засоби розвитку творчого потенціалу студентів у процесі вивчення художніх дисциплін досліджували А. Бондарева, В. Зінченко, О. Кайдановська, О. Ткачук, Є. Шорохов. Значення декоративного мистецтва у процесі виховання творчої особистості студентів художньої спеціальності аналізується в працях З. Гуріч. Розвиток творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва в умовах застосування комп'ютерних технологій обґрунтовано Л. Покровщук. Формування творчого мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі художньо-творчої діяльності висвітлюється О. Кайдановською. Методика формування творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва розглядається в роботах М. Стась.

Незважаючи на значну кількість досліджень, психолого-педагогічні аспекти розвитку творчих здібностей майбутніх вчителів образотворчого мистецтва з малюнку й живопису при виконанні начерків визначені недостатньо, зазначена проблема не отримала достатнього висвітлення, теоретичного обґрунтування та практичного дослідження.

Тому завданням статті є розкрити специфіку процесу роботи над начерком, етапи виконання, принципи побудови; визначити значення начерків, що є ефективними для формування творчих здібностей майбутніх вчителів образотворчого мистецтва з малюнку й живопису.

При підготовці вчителів образотворчого мистецтва начерки виконуються не тільки з метою збору натурного матеріалу для подальшого виконання художньої роботи, але й для підвищення рівня професійної майстерності, розвитку творчих здібностей особистості.

"Необхідність передавати в начерках найголовніше, характерне

ставити перед студентами задачі досягнення виразності, образної характеристики зображуваного" [1, с. 79], що є важливим засобом залучення до процесу творчості. Виконання начерків вимагає швидкого орієнтування, гострого бачення натури, умілого володіння засобами малюнка. При цьому активно виявляються і використовуються творчі здібності особистості.

"Систематично займаючись начерками, студенти починають малювати впевнено, вільно, виразно. Виконання начерків допомагає їм швидше оволодіти образотворчими засобами, озброює корисними практичними навичками малювання" [1, с. 79]. Весь хід роботи над начерком є творчим процесом, що вимагає активної участі цілої низки здібностей, знань, умінь, навичок студентів. Процес створення начерків викликає у студентів зацікавленість, робить роботу творчою. Важливою є та обставина, що студенти бачать результати своєї праці, в них є можливість експериментувати, шукати, здійснювати цікаву і продуктивну творчу роботу.

Вельми часто начерки виконуються з метою збору натурального матеріалу до ескізів. Але буває і так, що, "проводячи начерки з натури, студенти несподівано для себе знаходять тему для композицій, їм зустрічаються цікаві сюжети з живопису, малюнку, що розбурхують уяву, викликають різні асоціації. Результатом такої роботи може стати цікавий ескіз, оригінальна композиція" [1, с. 80].

Важливим виховним чинником є те, що заняття начерками значною мірою здійснюються студентами самостійно. Це дає великий простір для прояву ініціативи, розвитку індивідуальних здібностей студентів, для творчих пошуків і рішень.

В процесі самостійної роботи можливе регулярне проведення потрібної кількості тренувань у виконанні начерків з метою вивчення різноманітної тематики, розвитку швидкості сприйняття, освоєння методів створення начерків, матеріалів і техніки малюнка [2].

При виконанні начерків студенти менше бояться зіпсувати свої роботи, діють сміливіше, активніше, впевненіше. Це теж важливі якості начерків, що "полегшують освоєння навичок швидкого малювання, сприяючи розвитку творчих здібностей майбутніх вчителів образотворчого мистецтва" [2, с. 24].

В умовах величезного різноманіття об'єктів, існуючих в навколишній дійсності, велику роль при визначенні головних особливос-

тей відіграє узагальнення. Отже, важливо оволодіти принципами побудови, які характерні для цілого кола аналогічних об'єктів [3]. Наприклад, такі параметри, як висота і ширина, місцезположення основних і великих деталей, своєрідні контури форми, можуть служити зоровими орієнтирами для студентів.

На всіх етапах виконання начерку потрібно "... прагнути виразити загальне враження від зображуваного об'єкту, дати цільне уявлення про нього. Процес роботи над швидкими зарисовками може значно сприяти формуванню і розвитку навичок цілісного бачення натури і зображення" [4, с. 209].

Виконання швидких, лаконічних начерків сприяє формуванню цілісного бачення у студентів. Помітна допомога в цій справі – використання матеріалів і техніки виконання начерків, що дозволяють малювати широко, узагальнено, це вугілля, сангіна. Особливо варто зазначити значення роботи пензлем як засобу, сприяючого досягненню цілісності, узагальненості зображення.

"Робота над швидкими начерками здатна активізувати образотворчу діяльність студентів, стимулювати оперативність в оцінці зорової інформації, прискорити процес створення зображення в начерках" [1, с. 84]. Це робить позитивний вплив на розвиток творчих здібностей майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.

Засвоєння й уміле дотримання методичної послідовності створення зображення в начерках особливо важливе для майбутнього вчителя, якому належить надалі передавати свої знання учням.

Вельми істотним критерієм якості начерків, а водночас і професійної підготовки студентів, є уміння досягати художньо-образного рішення своїх робіт. Уміння переконливо, образно трактувати сюжети залежить як від навчання, так і від наявності відповідних здібностей у студентів. "Здатність бачити гостро, вибірково розвивається, удосконалюється в результаті систематичної роботи над начерками" [1, с. 86]. Зазначене здійснюється в декількох формах: самостійна робота студентів під керівництвом викладача; зарисовки в періоди літніх і осінніх практик, під час виконання дипломних робіт. Крім того, студенти можуть проявити свою творчу активність, виконуючи зарисовки, взявши участь у виставках.

Особливо великі можливості для прояву ініціативи, активності, творчої зацікавленості, розвитку творчих здібностей студентів дає самостійна робота з малюнку, здійснювана в позанавчальний час в різних

місцях міста, в замиській місцевості. При цьому в роботах студентів знаходить своє віддзеркалення різноманітна тематика, розв'язуються багато образотворчих задач, вивчаються методи, прийоми, матеріали і техніка виконання малюнків [2]. Все це надає студентам широке поле діяльності, великі можливості для придбання і вдосконалення навичок і умінь.

Ефективність самостійної роботи студентів залежить від низки умов. Важливе значення має активність самих студентів, розуміння ними значення і задач таких зарисовок, регулярність їх виконання, зацікавленість справою. Необхідно також наголосити на ролі викладача в організації і керівництві самостійною роботою, яка повинна бути добре продумана в методичному плані, щоб малювання не здійснювалося бездумно, стихійно, епізодично [5].

Студентам потрібно "поступово, послідовно, в методично обгрунтованому порядку вивчати різноманітну тематику при проведенні самостійних зарисовок з натури, по пам'яті, уявленню" [6, с. 99]. Проте нерідко в позанавчальний час студенти роблять начерки з випадкової тематики, малюють головним чином те, що доступне, знаходиться поряд, передусім, потрапляє на очі.

Студент повинен уміти бачити предмет або групу предметів, передусім, як єдине ціле, відразу визначаючи в них найістотніше. Водночас, необхідно помічати і характерні особливості основних елементів, деталей в спостережуваному, тому спостережливість буває двох типів: загальна і детальна. "Вибірковість уваги дозволяє нам настроїтися на потрібну інформацію, зосередитися на ній і відкидати все інше" [7, с. 25].

Висновки. Майстерно виконаний начерк за своїм змістом, художньою цінністю може бути справжнім витвором мистецтва. Під час його виконання активно працюють не тільки зір і рука, але і свідомість, творча думка, уява і пам'ять. Постійний самоконтроль, здійснюваний студентами, постановка відповідних задач, послідовне освоєння методів виконання начерків допоможуть оволодіти цим видом образотворчої діяльності. Таким чином, заняття начерками активно сприяють розвитку творчих здібностей майбутніх вчителів образотворчого мистецтва, формуванню їх особистості і зростанню професійної майстерності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ростовцев Н. Н. Развитие творческих способностей на занятиях рисованием : [учеб. пособие для студентов худож.-граф. фак. пед. ин-тов] / Н. Н. Ростовцев, А. Е. Терентьев. – М. : Просвещение, 1987. – 176 с. : ил.
2. Ростовцев Н. Н. Учебный рисунок : [учебное пособие для пед. училищ] / Н. Н. Ростовцева. – М. : "Просвещение", 1976. – 288 с.
3. Педагогічний словник / [за редакцією дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка]. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
4. Чистяков П. П. Письма, записные книжки, воспоминания / П. П. Чистяков. – М. : Искусство, 1953. – 310 с.
5. Коменский Я. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / Я. Коменский. – Т. 1. – М. : Педагогика, 1982. – 665 с.
6. Гинзбург И. П. П. Чистяков и его педагогическая система / И. П. Гинзбург. Л.-М. : Искусство, 1940. – 146 с.
7. Клацки Р. Пам'ять человека / Р. Клацки ; [пер. с англ.]. – М. : Просвещение, 1978. – 25 с.